

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1968

BRNO 1970

a šedým odstínem, bohatě vystupuje na povrch příměs jemných i velmi hrubých zrn písku. Rozměry: v. 17,4 cm; ds. 6,8 cm; dv. 9,5 cm; max. d./w. 10,8/10 cm.

Druhý depot pražských grošů odkryl při kopání základů zmíněného domu dne 14. května 1968 Karel Hervay. V hloubce 50 cm byl uložen hrnc s mincemi a v jeho těsné blízkosti okrajový střep z větší nádoby. Mezi 385 pražskými groši (celková váha 965 g) byly pouze 2 exempláře z doby vlády Karla IV. (1346—1378), kmen nálezu pocházel opět z doby Václava IV. (1378—1419), nebo krátce po ní. Mince, uspořádané v nestejných sloupcích (obdobně jako u předchozího nálezu), byly ukryty v nádobě vyložené trávou.

Hrnc má dno rovné, podsypané. V horní polovině výdutě je vně i uvnitř rytá šroubovice. Mírně rozevřený okraj je zaoblen a má nad hrdlem vytaženo okružlí (vnitřní strana proti okružlí je vyžlabena), na okružlí a výduť je nasazeno páskové vyžlabené ucho. Povrch dobře vypáleného materiálu je světle žlutý, šedý až začernalý, uvnitř je povrch hnědý, na výduti a dnu stopy měděnky po uložených mincích. Rozměry: v. 14,5 cm; ds. 8,4 cm; dv. 10,4 cm; max. d./w. 11,4/6,5 cm.

Současně nalezený střep pochází z horní části výdutě, zdobené na podhrdlí řadou dolíků a níže hrubým horizontálním rýhováním, která přechází v rozevřený okraj s převislou drobnou římsou na hrdle, vně i uvnitř široce prožlabený a zaoblený. Mírně pórovitý materiál je promíšen slídou a jemnými i hrubými písečnými zrny, která jsou usazena také na povrchu. Na venkovní ploše má střep šedomodrý a šedohnědý odstín, vnitřní plocha je šedá, lom šedomodrý. Průměr okraje 22 cm. Typy popsáných nádob, které jsou přínosem pro moravský katastr středověké keramiky datované mincemi, mají vcelku souhlasné formy se soudobým materiálem z dolanské kartuzie.

FUNDE MÜNZDATIERTER MITTELALTERLICHER KERAMIK VON DALOV

(Bez. Olomouc)

In Dalov kamen zwei Schatzfunde mit Prager Groschen Karls IV. (1346—1378) und Wenzels IV. (1378—1419) in Gefäßen zutage, die wahrscheinlich kurz nach 1421, spätestens 1430, verborgen wurden.

STŘEDOVĚKÝ NÁLEZ VE VLČNOVĚ

(okr. Uherské Hradiště)

JIRÍ PAVELČÍK, AÚ ČSAV Brno

Josef Zemek z Vlčnova našel při kopání vodovodní přípojky v přední zahrádce svého domu (č.p. 742) dvě nádoby. Byly uloženy v silně propálené vrstvě cirká 150 cm hluboko. Jedna z nádob představuje džbán s nižším podsaditým tělem a rozevřeným neprofilovaným hrdlem. Druhá je vysoký štíhlý hrnc ušlechtilého tvaru se třemi řadami otisků ozubeného kolečka na plecích a dvojitou vlnicí na výduti. Nález můžeme datovat do druhé poloviny 14. století.

EIN MITTELALTERLICHER FUND VON VLČNOV

(Bez. Uherské Hradiště)

Bei der Ausschachtung des Grabens für den Wasserleitungsanschluß zu seinem Hause in Vlčnov Nr. 742 fand Josef Zemek einen Krug und einen schlanken hohen Topf, die in die zweite Hälfte des 14. Jhs. datiert werden können.

ZJIŠŤOVACÍ VÝZKUM HRADU TEPENCE (JÍVOVÁ)

(okr. Olomouc)

VÁCLAV BURIAN, Vlastivědný ústav, Olomouc

Tab. 59

Hradisko Tepenec, které představuje významný objekt mezi kulturními památkami Olomoucka, je ohroženo postupující těžbou blízkého kamenolomu. Oprávnění jeho památkové ochrany dokázal

v roce 1958 zjišťovací výzkum, provedený v kooperaci s Archeologickým ústavem ČSAV, pobočkou v Brně, a Vlastivědným ústavem v Olomouci.

Hradisko je položeno v počínajícím předhůří Nízkého Jeseníku v jihozápadním výběžku katastru obce Jívové, nad východní stranou táhlého žlebu Bělkovického údolí. Trojboký homolovitý útvar se vypíná nad úrovní silnice jdoucí tímto žlebem do relativní výšky 139,5 m a je propojen s ostatním horským masivem na severovýchod sníženou šíjí. Západní úbočí kopce je již po více než 130 let devastováno těžbou droby, jejíž ložisko je součástí rozsáhlé oblasti kulmských usazenin. Lokalitu v současné době pokrývá smíšený lesní porost ve stáří 132 a 57 let.

Hrad založil na tomto místě markrabě Karel jako oporu zeměpanské moci na území, které získal od olomouckého biskupství koupí hory Tepence dne 29. června 1340.¹ Budoucí hrad je v Karlově listině označen jménem Twingenberch. Na rozdíl od tohoto původního názvu je v třetím testamentu Karlova bratra, markraběte Jana, z 26. března 1371² uveden pod názvem Karlspurg. Nakonec se ujalo pro hrad původní pojmenování hory Tepenec, jak je písemně doloženo k roku 1391.³ Tehdy zde byl purkrabím Jindřich z Nevojic, s jehož jménem spojuje lokální historik Eduard Prokisch podání o loupeživém rytíři a souvislost s otiskem koňské podkovy na skalním útesu na okraji hradiska.⁴ Tragický konec hradu nastal patrně za válek mezi Joštem a Prokopem v posledních letech 14. století. Z let 1404—1406 je o Tepenci několik zpráv, z nichž poslední z 9. ledna 1406⁵ hovoří o zřícenině. Mapový materiál z r. 1724,⁶ vzniklý v souvislosti se sporem o les Domvald mezi olomouckou kapitulou a kartuziány, jejichž klášter se r. 1405⁷ stal vlastníkem Tepence, zaznamenává několik pohledů na zříceninu. Moravský topograf Řehoř Wolný⁸ nám zanechal zprávy a nálezech starožitností r. 1833, stavu hradiska i těžbě droby ve 30. letech 19. století.

Zjišťovací výzkum r. 1968 byl proveden sondou širokou 5 m, položenou přibližně ve směru JZ—SV mezi kótami 508,4 a 495,4, rozdělenou na 12 čtverců; bylo využito odlesněného pásu, tvořícího předěl mezi polesími Lašťany a Jívová. Sonda byla vedena kolmo na vrstevnice jádrem hradu a jeho nejbližší fortifikací.

V oblasti hradního jádra (čtverce I—IV) byla na různě členitém původním skalním terénu odkryta nároží dvou staveb, orientovaných souhlasně se zdí 210 cm silnou, která se táhne přibližně ve směru západ—východ a představuje nejpravděpodobněji část obvodového zdiva hradního paláce. Tato zeď, složená (podobně jako ostatní zdivo) z lomových kamenů, kladených na vápennou maltu, je k jihu rozšířena v základu o 30 cm, na severní straně se opírá o systém mohutných skalních balvanů. Zeď byla pobožena navenek do prostoru parkánu.

Severovýchodně od zmíněného zdiva v oblasti čtverců III—VII probíhá v šíři 15,5 m plocha parkánu. Zde v severovýchodním směru následuje po opěrném skalním útesu povrch skály nesoucí stopy těžby a mírněji svázné k severu. Zbývající téměř rovinná plocha parkánu ve čtvercích V—VII má charakter střípkovité zeminy, překrývající skálu. Dále na severovýchodní straně je parkán uzavřen hradebním zdivem, které je souběžné s palácovou zdí. Hradební zdivo má šíři 185 cm a zvenčí (od severu) je jeho stabilita podporována 2 m širokou zděnou výztuží z kamenů nepravidelně kladených na vápennou maltu.

Terén pod hradbou se prudce svažuje v rozsahu čtverce VII a zčásti VIII k severu nepravidelnými skalními terasami, které vznikly těžební činností. Dále na severovýchod, přibližně na rozmezí čtverců VIII a IX, je navršen z lomových kamenů val, jehož základna je nyní široká asi 5 m a dosahuje výšky 1 m. Mezi skalnatým svahem a valem byl tak vytvořen suchý příkop.

Výzkum nás konečně seznámil s dalším pásmem hradního opevnění (čtverce IX—XII). Ve směru dále na severovýchod od uvedené valové vlny byla odkryta část obranné plošiny, široká asi 10 m, jejíž střípkovitě hlinitý povrch je mírně svázný k severu a je ukončen základy bašty, vestavěné do dalšího hradebního pásma. Z bašty byl odkryt jihovýchodní boční blok zdiva, na něj je od severovýchodu nasazena zeď šípovité formy, která kryje vnitřní obdélnou prostorou bašty. Lze předpokládat, že také od severozápadu uzavíral baštu analogický blok zdiva. Těl bašty je otevřen směrem k plošině. Území vně bašty, které již nebylo zkoumáno, spadá asi v úhlu 30° na severovýchod a přechází ve zvlněný svah a široký rigol, souběžný s ostatními částmi opevnění.

O dramatickém konci hradu Tepence svědčí propálená vrstva, která se táhne v některých místech hradního centra a zasahuje i do prostoru parkánu. Nejpřesvědčivějšími doklady posledních fází života na hradě jsou nálezy předmětů denní potřeby i bojového charakteru.

P o z n á m k y :

¹ CDM, sv. VII, s. 202—203, č. 279.

² CDM, sv. X, s. 137, č. 118.

³ CDM, sv. XII, s. 24, č. 28.

⁴ Eduard Prokisch, *Das Städtchen Giebau, Hainfeld-Giebau 1941*, s. 41.

⁵ ZDO, VII, 7.

⁶ StA Olomouc, Metropolitní kapitula, Olomouc, sg. H I a 1, kart. 421.

⁷ CDM, sv. XIII, s. 377, č. 353; s. 407, č. 372.

⁸ Gregor Wolný, *Die Markgrafschaft Mähren, V. Band, Olmützer Kreis, Brünn 1839*, s. 426.

DIE PROBEGRABUNG AUF BURG TEPENEC BEI DER GEMEINDE JÍVOVÁ

(Bez. Olomouc)

Die von Karl, dem Landgrafen von Mähren 1340 gegründete Burg Tepenec war nur verhältnismäßig kurze Zeit Stütze der Landsherrn in Nordmähren, denn während der Kämpfe zwischen Jošt und Prokop zu Ende des 14. Jhs. wurde sie zerstört.

Im Areal des Burgkerns legte man in der Richtung SO—NW ein Probegraben an. Am höchsten Punkt des Bereichs kam Mauerwerk zutage, offenbar ein Teil der Umfassungsmauer des Palas. Im Nordosten schließen Burggraben und Wehrmauer (185 cm Br.) an. Weitergetrieben, deckte der Suchgraben ein Stück des gestörten Walls, der mit dem abschüssigen Hang einen trockenen Graben bildete, ab. Nordöstlich von hier wurde dann ein Teil der Rampe (10 m Br.) mit einer Bastion von Pfeilförmigem Grundriß als Abschluß freigelegt.

NÁLEZY ZE ZANIKLÉHO HRADU TEPENCE

(okr. Olomouc)

BORIS NOVOTNÝ, AŮ ČSAV Brno

Během výzkumu těžbou štěrku ohrožené části ruin hradu Tepence, prováděného Archeologickým ústavem ČSAV, pob. v Brně (B. Novotný), za spolupráce s Vlastivědným ústavem v Olomouci (V. Burian), bylo pod destrukční vrstvou odkryto množství nálezů.

V odkryté části obytné věžní budovy jsme objevili malou kvádřikovou hrací kostku, zhotovenou z kosti. Má důlkové body, od jedné do šesti (rozměry 1×1 cm). Po celé ploše výzkumu, tj. zejména na odkrytých částech okružních parkánů, byly nalezeny různé předměty. Tak lze kupříkladu z výstroje oděvu jmenovat měděný plochý knoflík se záchytným zařízením (průměr = 1,9 cm) s výzdobou a bronzovou přezkou lukovitěho tvaru vpředu s trnem ($5,3 \times 2,8$ cm).

V odkryté části dolní obranné plošinky jsme objevili zlomky drátěné košile, zhotovené z železných kroužků o průměru asi 1 cm. K osobní výzbroji jezdce patřily i ostruhy, z nichž se našla jedna úplná a jeden zlomek. Typická železná ostruha staršího typu ze 14. století s dlouhým krčkem a s osmihvězdicovým kolečkem má na konci vidlice zachovány pohyblivé dvojité ploténky pro zachycení do pásku řemene (délka = 16,2 cm, šířka = 8 cm). Z jezdcovy výstroje pochází rovněž celkem dobře zachovalý třmen s oválnou, 5,7 cm širokou stupačkou. Postranice mají v dolní části otvory a v horní části zachovalé lžicovité rozšíření pro zachycení v řemeni (výška = 14,5 cm, šířka = 13,2 cm). Ze součástek koňského postroje byly nalezeny části postranic, udidel s jedním nebo dvěma otvory pro upevnění (délka jedné = 12,5 cm, druhé = 15,3 cm). Tomu, že v širokém dolním parkánu byly ustájeny koně, nasvědčují nálezy dvou úplných a dalších 18 kusů polovin nebo zlomků podkov různých velikostí. Některé kusy měly zachovány i podkováky (rozměry jednoho úplného kusu: výška = 14,2 cm, největší šířka = 11,8 cm).

V průběhu první výzkumné sezóny nebyly dosud v odkryté části nalezeny zbraně, ale o bojové činnosti svědčí 13 kusů čtyřhranných masivních hrotů z kuší (rozměry jednoho hrotu: $V = 8,8$ cm $\times 1,7$ cm), které ležely jak v areálu budovy, tak v okružních parkánech. Z dalších nálezů je pozoruhodný železný, trojitě rozvětvený výkovek, jehož konce nesou vodorovné rourovité chytáky, který mohl sloužit jako držák smolných loučí (výška = 12,7 cm \times 11 cm). Zajímavé jsou rovněž dva visací zámky, jeden menší ($5 \times 3,8$ cm), druhý větší ($5 \times 4,7$ cm), ocílka křesadla (délka 7,7 cm, šířka 2 cm), dále jednobřité nůž bez střenky se dvěma nýty (délka = 22,2 cm).

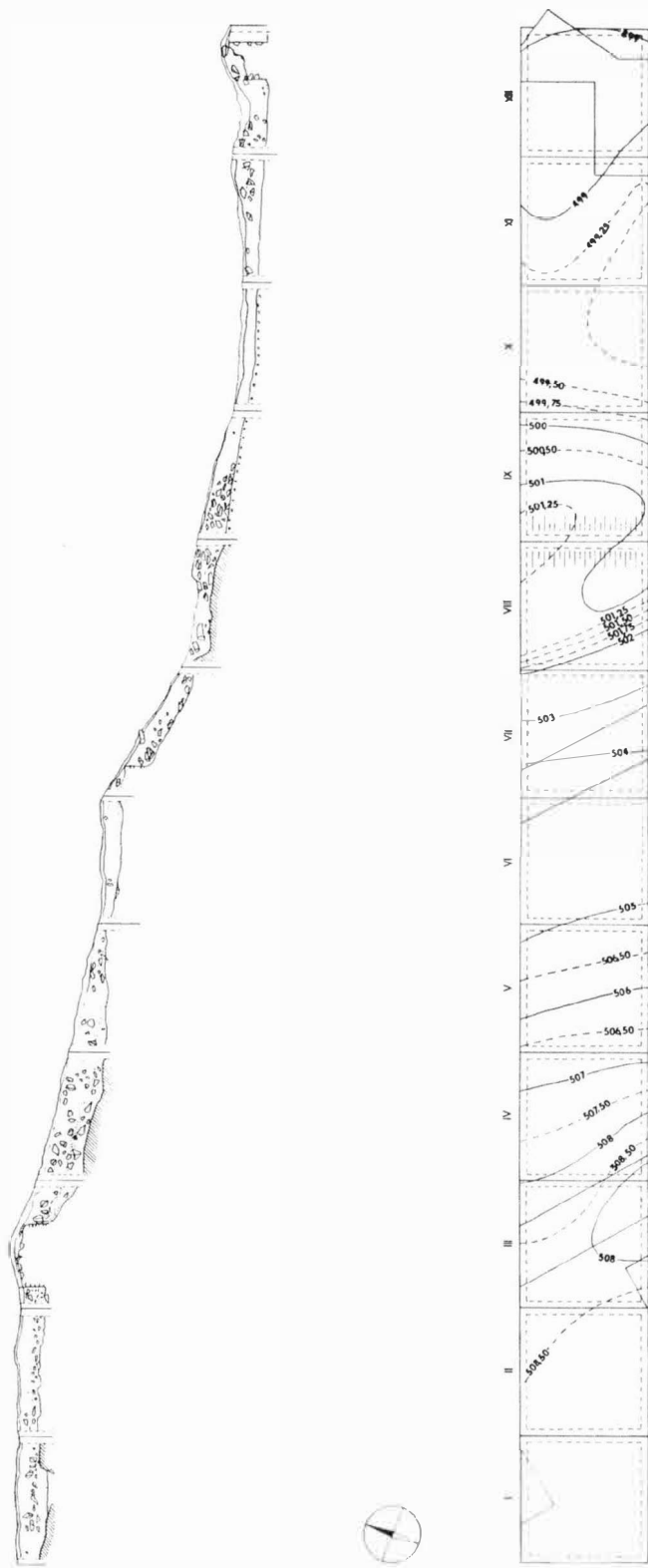
Vedle těchto nástrojů a předmětů bylo odkryto množství kovaných kroužků různých průměrů, pohyblivých železných kruhů s přikovanými skobami, tyčová a pásová kování a okutí s otvory pro hřeby různých velikostí, oka, hřeby a skoby různých velikostí s různě formovanými hlavičkami, kusy železných plechů, okutí, kusy železné strusky apod.

Svědectvím o dobývání hradu mohou být kulovité nebo ploché okrouhlé kameny a jejich zlomky, patrně munice pro vrhací nástroje. Některé kusy tvoří buď třičtvrtěčnou kouli ($10,5 \times 9,5$ cm), jiný plochý kus má odseknuté vrchlky ($12,5 \times 10,5$ cm). Další kruhový placek má rozměry 14×4 cm.

Ze střepů získaných výzkumem nebylo možno rekonstruovat žádnou nádobu. Přesto bylo získáno množství zlomků z velkých i menších nádob. Některé velké nádoby jsou z hrubě promísené tmavě šedé nebo tmavě hnědé hlíny s příměsí kamenného ostřiva. Některé z nich při výrobě na povrchu popraskaly, a proto mají množství strupovitých prasklinek. Jejich okraje jsou kolmo vytaženy v okruží s podobou vysokého, plasticky členěného límce. Jiné velké tvary z dobře vypálené hlíny měly silně vně vyložené ústí se zaobleným okrajem. Jiné nádoby s přehnutým límcem mají výzdobu buď velké vlnovky s mělkými výkyvy, křížící se vlnovky nebo kyjovitě zesílené okraje nebo tvarování

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1968

Vydává: Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor: Prof. dr. Josef Poulík, DrSc.
Redaktoři: Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Řihovský
Překlady: Helena Plátková
Na titulní obálce: Bronzový terč ze slovanského hradiska v Mikulčicích
Tiskem: Grafia, n. p., Brno, provozovna 04, Gottwaldova 21
Vydáno jako rukopis — 450 kusů — neprodejné.

Tabulka 59

Tepenec (obec Jivová, o. Olomouc). Středověký hrad. Sonda v roce 1968. — Mittelalterliche Burg. Sonde aus dem Jahre 1968.